

5. Протоколи засідань Харківського губернського Совета защиты детей и отчёты о его деятельности. Доклад губернського Совета защиты детей о положении детского вопроса в Харькове // Державний архів Харківської області, 1921 г. – ф.203. – оп. 1. – спр. 389. – А.12-38.

6. Протоколи конференції по вопросам социального воспитания детей и сведения о курсах социального воспитания // Державний архів Харківської області, 1921 г. – ф. 820. – оп. 1. – спр. 164. – 58 а.

УДК 37.036 (018.26)

І.О. Слятіна

СПІВПРАЦЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї У РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Анотація. У статті визначається педагогічне значення та ціннісні аспекти співпраці учителів з сім'ями як важливого чинника музично-естетичного виховання. Розглянуто проблему музично-творчих здібностей у контексті співпраці школи та сім'ї. Визначається необхідність більш глибокого вивчення проблеми створення умов для розвитку дитячого музичного творчості в сім'ї.

Ключові слова: музично-естетичне виховання., музично-творчі здібності, співпраця, педагогічна взаємодія, учні підліткового віку.

Slyatina I. The partnership of school and family in the development of student's musical and creative abilities.

Annotation. In today's society the importance of esthetic education increases using the means of art, especially music that promotes individual moral principles, the transfer of the spiritual experience of humanity, restoring ties between generations. That is why musical and esthetic education of the younger generation presents special urgency and relevance in the present conditions. This article defines the pedagogical importance and the value of cooperation of the teachers and families as an important factor in musical and esthetic education. It is considered the problem of musical and creative abilities in the context of cooperation between the school and the family. It is determined the need for a deeper study of the creating condition's problem for the development of children's musical creativity in the family.

Key words: musical and esthetic education, musical and creative abilities, partnership, pedagogical interaction, pupils of the adolescent.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах сучасного суспільства зростає значення естетичного виховання засобами мистецтва, зокрема музичного, що сприяє розвитку морального початку особистості, передачі духовного досвіду людства, відновлення зв'язків між поколіннями. Саме тому особливої гостроти й актуальності в умовах сьогодення набувають питання музично-естетичного виховання підростаючого покоління і зокрема учнів підліткового віку. Важливо сформуванню в юній особистості самостійність з морально-естетичної оцінкою дійсності та шляхом пізнання музичного мистецтва, множення власного духовного потенціалу, формування інтелектуальної, морально-естетичної культури через глибокий інтерес до прогресивного минулого свого народу, до духовних цінностей національної, вітчизняної та світової культури.

У Законі України «Про освіту» підкреслюється: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних цінностей, формування громадян, готових до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу» [3, с. 2]. Оскільки освіта є складовою культури, то музично-педагогічна освіта як один із найважливіших компонентів освіти передбачає формування духовної культури особистості на основі попереднього інтелектуального досвіду. Визначаючи духовну сутність освіти як історичного феномену, В. Андрущенко підкреслює, що «...сутність людини – духовна; стрижень життя – духовний; основа основ підготовки людини до життя розгортається через формування духовності, чим, власне, й опікується освіта» [1, с. 6].

Музичні потреби належать до вищих художніх потреб особистості. Вони виникають через брак певних музичних вражень і є важливим моментом у реалізації її естетичного й духовного потенціалу, конкретизуються у формі тих чи інших соціальних функцій музики. На

думку відомих психологів А. Леонтьєва, Б. Теплова, Г. Костюка, становлення інтересу до музики залежить від віку, досвіду сприйняття творів музичного мистецтва, соціально-демографічних особливостей, професії і т. ін., часто інтерес до того чи іншого музичного явища може виникнути під впливом реклами, моди, суспільної думки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній музичній педагогіці проблема формування творчих здібностей є актуальною. Шляхи та методи формування й розвитку музичних і музично-творчих здібностей досліджували В.Верховинець, Д.Кабалевський, М.Леонтович, К.Орф, К.Стеценко та інші. Проблема здібностей глибоко досліджена в психолого-педагогічних роботах Б.Теплова і С.Рубінштейна. Проблемами музичного розвитку займались В.Белобородова, В.Ветлугіна, К.Тарасова, С.Науменко, Т.Артем'єва та ін. Педагогі-музиканти обговорюють питання щодо найбільш продуктивних методів, прийомів виховання особистості учня засобами естетичного, морального й духовного в музичному мистецтві (Е.Абдуллін, Ю.Алієв, О.Рудницька,); висвітлюються питання взаємодії сім'ї та школи у вихованні дітей (Т.Кравченко), методики музичного виховання в окремих видах музичної діяльності школярів (О.Апраксіна, В.Белобородова, О.Ростовський,), педагогічної естетики (В.Бутенко, В.Дряпіка, С.Мельничук, В.Писаренко, О.Щолокова та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак недостатньо вирішеними залишаються питання співпраці вчителів з сім'ями як важливого чинника музично-естетичного виховання.

Формулювання цілей статті. Мета нашої статті – розкрити педагогічне значення та ціннісні аспекти співпраці вчителів з сім'ями як важливого чинника музично-естетичного виховання, довести необхідність та високоефективність її застосування. Відповідно до мети визначено завдання – дослідити особливості й стан музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи і сім'ї.

Актуальність дослідження визначається і тим, що, незважаючи на значну кількість теоретичних і емпіричних досліджень у галузі музичної освіти, значущість вивчення цієї проблеми не знижується і нині. На жаль, розуміючи і не заперечуючи важливість розвитку музично-творчих здібностей у становленні всього комплексу музичності, на практиці викладачі мистецьких шкіл впровадженню його в навчально-виховний процес надають мало уваги, а інколи і зовсім ним ігнорують. Це пояснюється недостатньою науково-теоретичною та методичною розробленістю проблеми, а також відсутністю у значної кількості викладачів навичок музично-творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Виховуючи всебічно розвинених людей, не можна не приділяти належної уваги музичного розвитку дітей, формуванню в них інтересу і любові до музики. Викликані в дитинстві, вони роблять значний вплив на подальший музичний розвиток людини, перешкоджають утворенню поганих навичок і смаків, усунути або змінити які значно важче, ніж виховати хороший музичний смак.

Видатний педагог В. Сухомлинський згадував: «У дитинстві мої вихованці любили слухати музику квітучого саду і поля гречки, весняних луків та осіннього дощу. Вони відчували, переживали красу навколишнього світу, і це робило їх душі шляхетними. Але якою б прекрасною не була музика природи, це ще не музика. Це літери, за допомогою яких людина може приступити до читання книжки на мові почуттів» [7, с.58]. Педагог справедливо вважав, що такою «книжкою» в морально-естетичному вихованні школярів повинно стати мистецтво.

Характеризуючи систему музично-естетичного виховання, важливо встановити взаємозв'язки між безліччю елементів – скажімо, між зовнішніми впливами і внутрішніми психічними процесами дитини, між характером, видом художньої діяльності та здібностями, які при цьому в неї розвиваються, між навчанням учнів та їхнім творчим розвитком тощо.

Психолог Б. Теплов відзначив, що «...мистецтво дуже широко й глибоко завойовує найрізноманітніші аспекти психіки людини – не лише уяву і почуття, а й думку і волю. Звідси його величезне значення для розвитку свідомості й самосвідомості, у вихованні моральних почуттів, у формуванні світосприймання» [8, с.7].

Цю ж особливість мистецтва підкреслював композитор і педагог Д. Кабалевський. Він писав: «Художні образи музики, літератури, образотворчого мистецтва, театру, кіно завжди містять моральний елемент у собі – у своєму змісті, у своїй суті. Тому художній твір – це

непорушна єдність двох основ – естетичного й морального. Навіть у найпростіших казочках, пісеньках, картинках починає формуватися ставлення до найважливіших моральних проблем у наймолодших малюків. Можна сказати, що мистецтво допомагає дитині зробити перші кроки у світ морального ще до того, як вона самостійно зробить перші кроки на землі» [4, с. 173-174].

Однією з пріоритетних складових сфери загальнолюдських цінностей, що формуються в системі освіти, є цінність сім'ї. Важливо показати підростаючому поколінню, наскільки сім'я взаємопов'язана з усіма сферами людського життя. Родина для дитини – життєво необхідне середовище, в якому визначається шлях розвитку її особистості. І залучення батьків у коло педагогічної діяльності, їх зацікавлена участь у виховно-освітньому процесі важливі не тому, що цього хоче педагог, а тому, що це необхідно для розвитку їх власної дитини.

Проблема впливу сім'ї на музично-естетичний розвиток учнів підліткового віку загальноосвітньої школи в наш час є доречною і надзвичайно актуальною. На сьогодні реальна шкільна практика свідчить про спрямованість сучасної загальної освіти насамперед на розвиток інтелектуальних здібностей учнів на шкоду їх духовно-моральному та художньо-естетичному розвитку. Адже щоб підліток цінував красу та музичне мистецтво, потрібно, щоб він безпосередньо перебував в цьому середовищі. Тут потрібна співпраця школи і сім'ї.

Суть понять «взаємодія», «співпраця» полягає в беззаперечній рівновартісності внеску кожного учасника педагогічного процесу та у відсутності переваги вказувати, контролювати та оцінювати. Від того, наскільки ці взаємовідносини будуть узгоджені, залежить успіх формування особистості в цілому. А саме: взаємодія в педагогічному процесі сім'ї та шкільної установи здатна здійснювати особистісно орієнтований підхід, формувати індивідуальність, актуалізувати особистісний творчий потенціал не лише підлітка, але й педагогів і батьків.

Сучасна педагогічна наука виходить з положення про те, що виховання школяра – це не лише цілеспрямоване і планомірне формування його світогляду, переконань і почуттів, волі і характеру, потреб і здібностей, а й адаптація учня до соціального середовища, його соціологізація. Аналізуючи опрацьовану нами літературу з проблем впливу сім'ї на процес музично-естетичного виховання [2; 5; 9], ми можемо зауважити, що важливим чинником цього процесу має стати родинна педагогіка, яка еволюційним шляхом виробила оригінальні форми і методи впливу на особистість. Сімейні традиції забезпечують зв'язок поколінь, засвоєння і збереження культурних скарбів українського народу. Сім'я виховує дітей усім ладом свого життя. Правильно поставлена діяльність сім'ї – виховна, господарсько-економічна, організація побуту, споживання і дозвілля – створює значні можливості для задоволення духовних та інтелектуальних запитів підлітків. Ось чому саме сім'я є важливим чинником музично-естетичного виховання підростаючого покоління.

На жаль, сьогодні відбувається криза розвитку сім'ї. Як одна з найважливіших проблем сучасної сім'ї постає організація її вільного часу, що включає в себе сімейне дозвілля. Ці причини є підставою для пошуку нової моделі виховання підростаючого покоління.

Цим пояснюється необхідність педагогічного взаємозв'язку сім'ї та школи на основі об'єднання їх виховних зусиль. Учитель і батьки, об'єднані у своїй діяльності, діють в інтересах дитини, приймають рішення щодо її виховання та навчання, створюють для неї належні умови.

Щоб уникнути формування споживчого ставлення до мистецтва і однобічності розвитку музичних уподобань підростаючого покоління, сім'ї потрібно активно включатися у виховання в дітей інтересу до художньо цінних музичних творам. Виконання цього завдання, багато в чому нового і складного для сучасних батьків, вимагає від них певної педагогічної підготовленості. Звідси завдання батьків і вчителів – виявити в дитини музичні здібності, інтереси і створити оптимальні умови для їх подальшого успішного розвитку. Безумовно, загальноосвітня школа допомагає школяру сприймати музичні явища, пробуджує в нього інтерес і любов, особливо якщо заняття проводить вчитель музики, який любить свою справу. Проте старання вчителя стануть більш ефективними, якщо в родині підлітка панує дух любові і поваги до музики, підтримується постійний інтерес до цього джерела радості і натхнення.

Критерії музичних здібностей, принаймні порівняно з іншими видами здібностей, уявляються як музикантам, так і людям, з музикою не пов'язаним, найбільш очевидними. У

сфері оцінювання музичних здібностей з незапам'ятних часів домінують три компоненти – слух, почуття ритму і музична пам'ять.

Виконаний аналіз дозволяє виокремити три основні підходи до проблеми взаємодії сім'ї і школи:

- 1) школа має визначальний вплив на виховання дитини;
- 2) навчання і виховання дітей у школі є логічним продовженням сімейного виховання;
- 3) сім'я і школа рівнозначні у своєму впливі на розвиток дітей; тільки у взаємодії вони можуть сформувати повноцінну особистість.

Вважаємо найбільш правильним і перспективним третій підхід, оскільки виховання всебічно розвиненої особистості – це професійне завдання школи, а для сім'ї це одна з найважливіших її функцій.

Суть взаємодії вчителя і сім'ї полягає в тому, що обидві сторони мають бути зацікавлені у вивченні дитини, розкритті в ній кращих якостей і властивостей. Педагог і батьки повинні об'єднати свої зусилля у створенні умов для формування у дитини тих якостей і властивостей, які необхідні для її самовизначення і самореалізації.

Серед основних принципів побудови педагогічної роботи для розвитку музичних здібностей підлітків в умовах взаємодії сім'ї та школи можна виділити принципи активності, комплексності, соціальності, систематичності, цілеспрямованості, обліку творчих задатків, інтересів і можливостей, емоційної насиченості, добровільності, формування позитивної самооцінки, насичення змісту культурними цінностями, обліку вікових особливостей, привабливості, індивідуального та диференційованого підходів та ін.

Взаємодія з сім'єю може мати індивідуальні або групові форми роботи – батьківські конференції, індивідуальні консультації, батьківські збори, тренінги, дні творчості дітей та батьків, відкриті уроки і заходи, допомогу в організації та проведенні позакласних справ і в зміцненні матеріально-технічної бази школи та класу, участь батьків класу в роботі батьківського комітету.

Висновки з даного дослідження. На основі цих даних ми дійшли висновку, що від того, наскільки батьки самі правильно і точно розуміють цілі та завдання музично-естетичного виховання дітей підліткового віку в умовах школи і сім'ї, наскільки усвідомлюється ними величезна сила емоційного впливу музики на особистість дитини, значною мірою залежатиме успішність музичного розвитку підлітків. У свою чергу активізація роботи з батьками в плані їх музично-педагогічної освіти теж може стати запорукою успіху музично-естетичного розвитку дітей.

Важливе місце в системі освіти займає проблема вдосконалення музично-педагогічної діяльності. Існуюча нині теорія і практика музичної діяльності потребує оновлення, а саме поліпшення підготовки майбутніх учителів музики. Сьогодні педагогічна підготовка кадрів учителів музики загальноосвітніх шкіл спрямована на розвиток творчої, нестандартної особистості, на вміння молодого спеціаліста реалізувати особистий креативний потенціал у кожній освітній ситуації.

Перспективи подальших розвідок. Завдання освітніх установ і системи сімейного виховання – по можливості упорядкувати вплив інформаційного середовища для дітей і підлітків, формуючи в них критичне ставлення до екранної та навколишньої інформації. Однак цей процес повинен мати цілеспрямований і системний характер, який забезпечується комплексним підходом до організації навчально-виховного процесу через синтез навчальної, позаурочної, позашкільної та сімейної музичної діяльності учня.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Духовна сутність освіти / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 5-10.
2. Дем'янчук О. Н. Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи / О. Н. Дем'янчук. – К., 1995. – 37 с.
3. Закон України «Про освіту» // Освіта, - 1991. – 25 червня. – 36 с.
4. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца: книга для учителя / Кабалевский Д. Б. ; сост. В. И. Викторов. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.: ил.

5. Кравченко Т. В. Взаимодействие семьи и школы в воспитании детей: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Кравченко Т. В. – Киев, 1993 – 22 с.
6. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
7. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості / Сухомлинський В. О. // Вибрані твори: в 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 310 с.
8. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Теплов Б. М. – М. – Л., 1977. – 222 с.
9. Хромова О. Л. Родинне виховання: Школа і сім'я – виховуємо разом / Оксана Леонідівна Хромова. – К.: Шкільний світ, 2007. – 104 с.

УДК: 378. 013 (147)

Н.Г. Тарарак

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ У ХОДІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

***Анотація.** У статті розкрито сутність поняття «ціннісні орієнтації» в сучасній психолого-педагогічній теорії, схарактеризовано умови формування ціннісних орієнтацій студентів у ході організації навчально-виховного процесу, визначено зміст аксіологізації освіти як провідної тенденції розвитку університетської освіти в сучасному світі. Зазначено важливість вивчення особливостей формування ціннісних орієнтацій студентів у педагогічному аспекті з метою уможливлення проектування ступеня їхньої готовності до нового типу соціальних відносин та їх особистісної зрілості з точки зору перспектив розвитку нашого суспільства.*

***Ключові слова:** цінність, ціннісні орієнтації, умови, аксіологічна парадигма, педагогічна взаємодія.*

Tararak N.G. The conditions of forming of the students' value orientations in the act of organizing of the educational process.

***Annotation.** The modern conditions of society development put the new challenges for higher education such as to prepare a specialist who must meet the new demands of the society, be a harmoniously and professionally developed personality.*

This paper will focus on the the range of problems, such as the essence of concept "valued orientations" is exposed in the modern psycho-pedagogical theory, the terms of forming of the students' value orientations are described in the act of educational process organization; the content of axiologization of the education as a leading university education development trend in the modern world. The importance of study of the special features of forming of students' value orientations is stated in a pedagogical aspect with the purpose of the subsequent planning of the level of their readiness to the new type of social relations and their personality maturity from the point of view of prospects of our society development.

The scientific analysis of psychological and educational scientific sources on the theory of value orientations shows that in order to create students' value orientations in the educational process it should be established the range of conditions, namely: content, forms, methods of teaching and training in the educational process organization should provide the development of needs-and-value free choice, the use of interactive education based on the principles of equal partners' dialogue that allows development of creativity, critical thinking, reflection and self-determination (student-oriented technologies such as role play, discussion, etc.) forming of cultural environment that provides engaging students in culturewide values appealing to the moral choice based on the emotional experiences, attracting students to important social and value oriented activities meeting their needs (e.g., their participation in contests, exhibitions, concerts, events for improvement of the modern amenities, etc.), organization of educational and extracurricular work for providing students with the ability to identify values orientations.

Thus, the solution of any pedagogical problem should provide orientation of a person onto universal values, i.e. provide an individuality with the mechanism of value orientation mastering such as search, evaluation, selection, projection. This process should be implemented step-by-step, beginning from value mastering to their transformation and then to the students' future behaviour prediction.

This research has thrown many questions in need of further investigation.

***Key words:** value, value orientations, conditions, axiological paradigm, pedagogical mutual relations.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Гуманістична спрямованість освіти докорінно змінює її традиційну мету формування «системи знань, умінь і навичок», у межах якої «знеособлені» молоді кваліфіковані фахівці. Сучасні умови розвитку суспільства ставлять нові завдання перед вищою освітою – готувати спеціаліста, який має відповідати новим запитам суспільства, гармонійно та професійно розвитої особистості. На жаль, догматизовані й дегуманізовані за змістом навчальні програми і посібники вищої школи лише поширили прогалину в знаннях національної й загальнонародської культури. Сьогодні гуманістична мета